

Marcin Medyński

Zakład wielkopiecowy w Bzinie w świetle „Wykazu ubezpieczenia” z 1847 r.

Z Dziejów Regionu i Miasta : rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej 4, 151-168

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Materiały

Marcin Medyński
Skarżysko-Kamienna

Zakład wielkopiecowy w Bzinie w świetle „Wykazu ubezpieczenia” z 1847 r.

Tradycje metalurgiczne Bzina sięgają średniowiecza. Wieś należała wówczas do włości klasztoru w Wąchocku. Po udzieleniu cystersom wąchockim w 1249 r. przywileju na poszukiwanie kopalni w obrębie ich dóbr nastąpił szybki rozwój Bzina i wzrost jego znaczenia ekonomicznego. W okresie średniowiecza i wczesnonowożytnym kuźnica bzińska była prawdopodobnie jedną z najważniejszych w dobrach biskupstwa krakowskiego i była w pełni zmechanizowana – znawcy problematyki hutnictwa uważają ją za jedną z największych w Małopolsce XVI w. W II poł. XVI w. kuźnica liczyła 3 koła i 15 pracowników (tzw. kuźniczkiej czeladzi), dzierżawił ją Stanisław Zaborowski (nazywana więc była niekiedy kuźnicą Zaborowską). Swą wysoką pozycję w regionalnym hutnictwie utrzymał Bzin w wiekach XVII i XVIII. W 1700 r. wybudowano tu nową dymarkę, która została przebudowana na półwielki piec w 1754 r. Według Józefa Osińskiego zakład zbudowany był według wzorów niemieckich; wydajność półpieca oceniał on na 45 cetnarów żelaza surowego tygodniowo (1800 cetnarów rocznie). W *Opisie powiatu radomskiego* Franciszka Siarczyńskiego z 1776 r. czytamy: *Bzin ma domów 20, ma grunta piaszczyste, lasy i stawy, łąki i pastwiska obszerne. Znajdują się tu rudy żelazne, jedne z najobfitszych i najlepszych; piec wielki i 2 fryszerki.* Jan Filip Carosi, który był w Bzinie na przełomie lat 70. i 80. XVIII w., pisał: *Bzin ma piec dosyć dobry i jedną hamernię,*

która zapewne mogłaby być lepsza, i kilka kuźnic, w których stal podlega gatunku robią. To pewna, iż tu tylko nie dostaje lepszego rozporządzenia, aby mieć lepszy ten metal. W piec co godzinę sypią 35 cetnarów rudy, którą roztopioną co 7 albo 9 godzin z pieca wypuszczają, zaś gęsi ważą 7 lub 9 cetnarów. W tutejszej hamerni kują tylko szyny i pręty żelazne, zaś bardzo mało albo nic nie leją tu żelaza. Jedna pomierna struga, która przez tutejszą okolicę przechodzi, porusza wszystkie wspomniane maszyny. Friedrich Wilhelm von Reden i Karol Stein jesienią 1781 r. zastali wygaszony piec i dwie fryszerki źle zainstalowane. Zużywają 1,5 kosza węgla na 1 cetnar żelaza sztabowego; kampanię pieca oceniali na 25 tygodni, a tygodniową wydajność na 50-60 centnarów¹.

W dniu 24 czerwca 1818 r. Bzin został przejęty (drogą wymiany na inne dobra) przez Skarb Królestwa Polskiego. Informacje o zakładzie górniczym w Bzinie w latach 40. XIX w. podał w swoim dziele *Górnictwo w Polsce* Hieronim Łabęcki. Opisał wielki piec w Bzinie, „stary”, kilkakrotnie naprawiany, z miechami skrzynkowymi; w 1835 r. wydał 18000, a w 1839 r. 14000 centnarów² surówki. Przy wielkim piecu w Bzinie do 1840 r. działały 2 ogniska fryszerskie i 2 młoty, oraz miechy trójkątne (w 2 budynkach); produkowały rocznie 2000 centnarów surówki, ale zamknięto je, ponieważ „zabierały” wodę wielkiemu piecowi.

Tego mniej więcej okresu dotyczy publikowany opis zakładu w Bzinie.

Od 1868 r. wielki piec w Bzinie był nieczynny. Gdy w latach 70. XIX w. zajęto się modernizacją wielkich pieców w Królestwie Polskim, bziński piec przeszedł generalną przebudowę – m.in. w 1873 r. przystosowano go do zastosowania tzw. gorącego dmuchu³, co zwiększyło wydajność pieca i pozwoliło na oszczędność węgla drzewnego, którym był opalany. W 1888 r. zakład wyposażono w lokomobilę o mocy 6 KM,

---

¹ P. Kardys, *Dzieje Skarżyska w średniowieczu*, [w:] *Dzieje Skarżyska-Kamiennej. Monografia z okazji 90-lecia nadania praw miejskich*, Skarżysko-Kamienna 2013, s. 70; K. Zemęła, *Skarżysko w okresie wczesnonowożytnym (XVI-XVIII w.)*, [w:] *Dzieje Skarżyska-Kamiennej*, s. 113, 123-125 (tam szczegółowa bibliografia).

² Centnar to jednostka polska: 1 centnar (warszawski) = 160 funtów = 64,8 kg. Nazwa odróżnia go od cetnarów angielskiego i niemieckiego.

³ Powietrze wdmuchiwane do wielkiego pieca było ogrzewane przy pomocy nagrzewnic.

a w 1890 r. w maszynę parową o mocy 30 KM, ponadto korzystał z turbiny wodnej o mocy 20 KM. Zakład w Bzinie radził sobie jednak coraz gorzej i w 1903 r. ostatecznie go zamknął⁴.

Publikowany „Szacunek szczegółowy zabudowań” stanowi cenne źródło, pozwalające na zorientowanie się w wyglądzie tego najstarszego na terenie miasta (i jednego ze starszych działających w Królestwie Polskim) zakładu wielkopieczowego. Jest to o tyle istotne, że nie są znane żadne rysunki projektowe, inwentaryzacyjne czy inne przekazy ikonograficzne⁵, pokazujące bziński zakład (zachował się jedynie szkicowy plan rozmieszczenia zabudowań na mapie z 1855 r., przechowywanej w Archiwum Państwowym w Radomiu, a wykorzystanej przez Eugeniusza Krygiera⁶). Także wzmianki pisane, którymi dotychczas dysponowaliśmy, są dosyć lakoniczne i skupiają się przede wszystkim na wielkości produkcji – żaden z nich nie podawał takiej liczby szczegółów technicznych konstrukcji zakładu.

Podobne szacunki budynków i budowli sporządzane były w związku z objęciem tych obiektów obowiązkowym ubezpieczeniem od ognia. Organizacja tych ubezpieczeń na terenie Królestwa Polskiego sięgała czasów Księstwa Warszawskiego, kiedy to po usunięciu Prusaków z Warszawy zaprzestały działalności pruskie towarzystwa ubezpieczeniowe. Na mocy dekretu Komisji Rządzącej z 4 czerwca 1807 r. utworzono wówczas Towarzystwo Ogniove dla Miast i Wsiów. W miastach zakończyło ono działalność z dniem 31 grudnia 1816 r.⁷, lecz na wsiach działało nadal. 7 stycznia 1817 r. Rada Administracyjna uchwaliła ustawę o Towarzystwie Ogniowym dla Wsiów, którą wpro-

---

⁴ M. Medyński, *Skarżysko od 1795 r. do końca pierwszej wojny światowej*, [w:] *Dzieje Skarżyska-Kamiennej...*, s. 137, 146, 149-150, 152, 175 (tam szczegółowa bibliografia).

⁵ Rysunki takie istniały niewątpliwie w aktach Wydziału Górnictwa Krajowego Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu lub Banku Polskiego, które spłonęły w 1944 r., w czasie powstania warszawskiego, w siedzibie Archiwum Skarbowego przy ul. Podwale 15 w Warszawie.

⁶ E. Krygier, *Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce. Powiat Ilża, miasto Skarżysko-Kamienna, miasto Starachowice – województwo kieleckie*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 21 i tabl. 2.

⁷ Decyzją namiestnika gen. Józefa Zajączka z 9 lipca 1816 r. Towarzystwo dla Miast zlikwidowano, powołując w jego miejsce działające od 1 stycznia 1817 r. Ogólne Towarzystwo dla Miast w Królestwie Polskim.

wadzono obowiązkowe ubezpieczenia wszelkich dóbr ziemskich, z wyjątkiem dóbr dziedzicznych. Istotne zmiany organizacyjne administracji ubezpieczeniowej przyniósł ukaz Mikołaja I z 29 grudnia 1842 r./ 10 stycznia 1843 r., na mocy którego dotychczasowa Dyrekcja Generalna Towarzystwa Ogniwego przy Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego (wcześniej pod nazwą: Komisja Rządzająca Spraw Wewnętrznych i Policji) została przekształcona w Dyrekcję Ubezpieczeń, działającą pod nadzorem tejże Komisji Rządowej. Obowiązkiem ubezpieczenia od ognia objęto wszystkie miejskie i wiejskie budynki prywatne oraz budynki użyteczności publicznej. Z kolei ukazem carskim z dnia 3/15 lipca 1843 r. utworzono w Warszawie Główną Kasę Oszczędności, której funduszami zarządzała i nad którą nadzór sprawowała wspomniana Dyrekcja Ubezpieczeń. Tak pokrótce przedstawiał się stan organizacyjny i prawny asekuracji od ognia w dniu ubezpieczania zakładu wielkopieczowego w Bzinie⁸.

Publikowany poniżej dokument to drukowany formularz urzędowy z tabelą, wypełniony atramentem. Przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Radomiu, w poszycie pod pierwotnym tytułem *Akta Rządu Gubernialnego Radomskiego Tyczące się Ubezpieczenia wsi Rząd. Bzin*, który wchodzi obecnie w skład zespołu Zarząd Rolnictwa i Dóbr Państwowych Guberni Radomskiej, Kieleckiej, Lubelskiej, Siedleckiej (sukcesje, sygn. 5930).

---

⁸ E. Kabat, *Przezorny zawsze ubezpieczony. Dzieje ubezpieczeń*, Breń 2007, s. 81-83; P. Augustyn, *Z ubezpieczeniami wzajemnymi przez wieki*, Tarnów-Lubcza 2010, s. 86-93.

Cena Arkusza półtory kop. srebr.

Exemplarz 2!

do Nru 17139^{4z}

do Nru 63269, RG

Dziennika Dyrekcji Ubezpieczeń

należy do Nru XVII'

WYKAZU UBEZPIECZENIA

Miasta ----

Wsi Bzin

w Dobrach Eko: Rząd: Suchedniów Gminie Suchedniów Okręgu Szydłowieckim

Powiecie Opoczyńskim

Gubernii Radomskiej

SZACUNEK SZCZEGÓŁOWY ZABUDOWAŃ.

w Posiadłości Miejskiej nr ----- przy ulicy -----

albo we Wsi Bzin N° 33 Lit: a

Właściciela Rząd Górnictwo Krajowe

Łokci bież. □ lub kubicznych oraz sztuk	I. Wymienienie. 1. Rodzaj Zabudowania. 2. Stanu czy budowla jest w stanie dobrym, średnim, lub złym, czy jeszcze do użycia zdolna. 3. Każdej w szczególności części Zabudowania. II. Planik odręczny budowli.	Długość	Szerokość	Wysokość	Szacunek szczegółowy każdej części		Summa ogólna		I. Uwagi. II. Ceny miejscowe materiałów budowlanych. III. Dołączyć należy. Planik Sytuacyjny Zabudowań
					Rub. sr.	ko.	Rub. sr.	ko.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Klasa Trzecia Stopień IV ^z Wytłokowy Zakład Wielkiego Pieca składający się. - z Samego Wielkiego Pieca murowanego z Kamieni łamanych i cegły paloney z futrówką ¹ z cegły ogniotrwałej na glinę ogniotrwałą na ziemi ..... na gichcie ² ..... z Giserni ³ której ściany z drzewa Kostkowego w stupy murowane pod gontami ..... z Suszarni murowanej pod gontami	14 $\frac{1}{4}$	13 $\frac{3}{4}$ 10	16					Cena materiału na miejscu. 1000 sztuk cegły paloney na miejscu R. sr. 6 Ko: 30 1000 sztuk cegły surówki na miejscu R. sr. .... 1 korzec wapna palonego na miejscu kop. 38 1 korzec gipsu. .... 1 sosna na belkę 12 cali w □ długa łok. 12 Rs: 1 1 sosna na belkę długa łokcij 20 gruba cali 10

z Rudarni	18	$22\frac{1}{2}$	6	w □ Rs: 1 K: 20
nad którą Przygichtek ⁴ do ciągnięcia rudy i węgla	10	8	7	1 krokiew długa łokci
i Miechowni	$21\frac{1}{2}$	13	$7\frac{1}{2}$	13 gruba sześć cali w □ Ko: 30
w ściany z desek $1\frac{1}{2}$ calowych do słupów				1 sosna na belkę 12
i więzarku z drzewa przybijanych, gontami				cali w □ długa łok. 12
kryte prócz przygichtku który blachą żelazną				Rs: 1
pokryty całe zabudowanie w stanie dobrym. –				1 bal sosnowy 6 cali
				gruby długi łokci 12
				Rs: 1 K: 80
Pieca jest następujący				1 bal 4 calowy dług. 1.
2 fejmury ⁵ po ł: $(10 \times 1 \times 3) 2 = 60$				12 Rs 1 K 50
2 fejmury po ł: $(8 \times 1 \times 3) 2 = 48$				1 bal 3 calowy dług. 1.
1 fejmur ponad powyższe od strony				12 Rs 1
przygichtku				1 deska $1\frac{1}{2}$ cala gruba
$10 \times 1 \times 2\frac{3}{4} = 13\frac{3}{4}$				długa łokci 12 Kop: 60
łokci $\frac{10 \times 1 \times 2\frac{3}{4}}{2} = 13\frac{3}{4}$				1 deska 1 cal gruba
1 Mur gichtowy wkładzie Kregostupa				długa łokci 12 Kop: 48
wproporcyi łokci 7: 22 = 4: x =				1 kopa łat rżniętych
$12\frac{4}{7} \times 1 \times 2 = 25\frac{1}{7}$ potrącając od tego otwór				dł. łokci 12 Rs: 9
szybu łokci $25\frac{1}{7} - 7:22 = 1\frac{1}{2} : x =$				1 kopa łat ciesanych
$4\frac{1}{7} \times \frac{3}{8} \times 2 = \dots\dots\dots 21\frac{3}{7}$				Rs: 1 Ko: 5

¹ Futrówka – wyłożenie wnętrza szybu i rusztów w wielkim piecu cegłami ogniotrwałymi.

² Gichta – gardziel, wylot szybu wielkiego pieca.

³ Giserma – odlewnia.

⁴ Przygichtek – wieża gichtowa, którą dostarczano materiały wsadowe; gichtociąg.

⁵ Fejmur, fajermur – ściana ogniowa, ogniomur.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1932 $\frac{1}{4}$	<p>1 Mur piecowy w kształcie piramidy 4^{ej} bocznej obciętej w wymiarach $\text{łok: } \frac{10 \times 10 + 14\frac{1}{4} \times 13\frac{1}{4} \times 13}{2} =$</p> <p>łok: Kubicznych $1877\frac{11}{16}$ popotrącając od tego Kubiczność szybu łok: $7:22 = 2:x = 6\frac{2}{7}$</p> $6\frac{2}{7} \times \frac{1}{2} = \frac{3\frac{1}{7} + 1\frac{43}{56}}{2} =$ $\frac{2\frac{25}{26} \times 11 = 26\frac{51}{56}}$ <p>Skrzyni łok: $2 \times 2 \times 2 = 8$</p> <p>2^{ej} Otworów na formy miechowe łok $(3 + 2 \times 2\frac{2}{4} \times 4) 2 = 55$</p> <p>1 Otwór spustowy od strony giserni $\text{łok: } \frac{6\frac{1}{4} + 4}{2} = 92\frac{1}{4}$</p> <p>a zatem łok: Kub: $1877\frac{11}{16} - 188\frac{11}{16} = 1789\frac{1}{16}$</p> <p>Razem łokci Kubicznych murów samego Wielkiego Pieca z Kamieni łamanych i cegły palonej na wapno wewnątrz szymb wyfutrowany cegłą ogniotrwałą na glinę ogniotrwałą, zewnątrz otynkowaniem z zaliczeniem zaprawy i Anker⁸ Przyjmując w $\frac{1}{10}$ części wartości na uszkodzenie po Kop. 9. ....</p>	"	"	"	173 90	173 90	173	90	<p>1 kopa gont, kłencu⁶ lub dranic⁷ Kop: 20</p> <p>1 kopa słomy wykręcona.</p> <p>Zwózka.</p> <p>Odległość cegielni Wiorst. 29</p> <p>Odległość zwózki wapna " 35</p> <p>Odległość lasów " 10</p> <p>Dzień roboczy Kop: 45</p> <p>Dzień sprzężajny Rs: 1 K: $22\frac{1}{2}$</p> <p>Dzień pieszy Kop: $22\frac{1}{2}$</p> <p>Mularzowi dziennie płaci się Kop: 90</p> <p>Cieśli płaci się dziennie, po Kop: 90</p> <p>Dzień pieszy Kop: $22\frac{1}{2}$</p> <p>Dzień sprzężajny Rs: 1 Ko: 20</p>

Szacunek													
	<i>Reszty Części wyszczególnionych jest następujący</i>												
	<i>Dach i poddasze</i>												
103	Łokci Kwadratowych pokrycia przygichtku blachą żelazną wraz z łaceniem łok: $\frac{(10+3 \times 6) \times 2 + 10 \times 5}{2}$												
196	po Kop: 60 ..... Łokci Kwadratowych obicia przygichtku tarciami $1 \frac{1}{2}$ calowemi łokci $(10 \times 7) \times 2 + 8 \times 7$ po Kop: 10. ----- 2 spadki dachu nad Gisernią z zaliczeniem przyczołka nad szczytem złamanym po łok: $(20 \frac{3}{4} \times 18) \times 2 =$ czynią łokci Kwad: 747.- 1 Spadek dachu nad suszarnią łokci $\frac{13 + 10 \frac{3}{4}}{2} \times 13 = 154 \frac{1}{2}$												
	1 Szczyt nad bokiem ukośnym Suszarni łokci $\frac{6 \times 8}{2} = 24$												
	1 Spadek nad Rudarnią łokci $\frac{22 \frac{1}{2} + 10}{2} \times 10 = 162 \frac{1}{2}$												

⁶ Klenc, kłen, klenia – deska równej grubości bez fug na boku, służąca do pokrycia dachu.

⁷ Dranica – cienka deseczka, darta z drzewa iglastego, używana na pokrycie prostych dachów.

⁸ Ankra, ankie – ściągacz, kłamra żelazna do wiązania części budowli, belek lub muru.

2 Murtat po łok: $20\frac{3}{4}$	41 $\frac{1}{2}$
1 Murtata łokci $28\frac{1}{2}$	28 $\frac{1}{2}$
Nad Suszarnią	
4 Sztuk Krokiew po t: 13	52
1 Murtata łok: $9\frac{1}{4}$	9 $\frac{1}{4}$
1 [Murtata] łok: 6	6
Nad Rudarnią	
9 Sztuk Krokiew po t: 10	90
2 Sztuk narożnych po t: $12\frac{1}{2}$	25
3 Par Krokiew przystawnych do powyższych średnio po łokci $6\frac{1}{2}$	19 $\frac{1}{2}$
Płatew w około	58 $\frac{1}{2}$
Nad Przygichikiem	
4 Par Krokiew po łok: 12	48
1 Para narożnych	15
1 Sztuka w szczycie	5
Nad Miechownią	
7 Par Krokiew po łok: 16	112
7 Jętek po łok: 6	42
Płatew wokoło	69

2 Mury po ł: $(6 \times 1\frac{1}{2}) 2 = 18$							
1 Mur przy piecu ł: $5\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{2} = 8\frac{5}{8}$							
1 Mur podłużny przy Suszarni łok: $9\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{2} = 13\frac{7}{8}$							
1 Mur w Susarni od pieca łok: $9\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{2} = 14\frac{5}{8}$							
1 Mur łączący powyższe od strony Giserni łok: $5 \times 1\frac{1}{2} = 7\frac{1}{2}$							
1 Mur związkowy przy Piecu łok: $1\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2} = 2\frac{1}{4}$							
1 Mur u Kuźny łok: $8 \times 1\frac{1}{4} = 10$							
Wysokość łok: $5\frac{1}{2}$ a zatem $96\frac{1}{8} \times 5\frac{1}{2}$							
Łokci Kubicznych murów na całym parterze z kamieni łamanych z tynkiem przyjmując w $\frac{1}{4}$ części na uszkodzenie po Kop: 10	528 $\frac{3}{4}$					52	87 $\frac{1}{2}$
2 Ścian po łok: $7\frac{1}{2}$					15		
3 Ścian po łok: $6\frac{1}{2}$					19 $\frac{1}{2}$		
Wysokość łok: 5 a zatem $34\frac{1}{2} \times 5$							
Łokci Kwadratowych ścian w giserni z drzewa Kostkowego w słupy mrowane po Kop: 30	172 $\frac{1}{2}$						51
W Giserni							
1 Belka					28 $\frac{1}{2}$		
2 Sztynch belek po łok: 9					18		

⁹ Bankajza, bankajz – ankra, żelazo w jednym końcu zaostrome, a w drugim płaskie, za pośrednictwem którego coś się przybija.

¹⁰ Rynajza, rynaiza – listewka żelazna zgięta w półkole albo w koło i obejmująca rynnę w celu przytwierdzenia jej do ściany budynku, lub hak, na którym ryna zawieszona jest pod dachem.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	<u>W Rudarni</u> 2 Belek po łok: 10	20							
	15 Stupów ściennych po ł: 6	90							
	Rygli po między słupami wokoło	48 $\frac{1}{2}$							
	<u>Przygichtek</u> 4 Słupów wraz w Kopaniem po łok: 18	72							
	8 Słupów po łok: 8	64							
	16 Rygli po łok: 10	160							
	8 Rygli po łok: 5	40							
	4 Ocapów ¹¹ po ło: 10	40							
	<u>W Mieczowni</u> 7 Sztuk Belek po łok: 13	91							
	13 Sztuk Słupów po łok: 7 $\frac{1}{2}$	97 $\frac{1}{2}$							
	9 Ramion w tychże po ł: 2 $\frac{1}{2}$	22 $\frac{1}{2}$							
	1 Rygiel srodkowy	21 $\frac{1}{2}$							
	1 Rygiel	4							
	1 Rygiel	13							
879	Razem łokci bieżących drzewa na Parterze 8 do 10 Cali w □ grubego po Ko: 12				105	48			

103 $\frac{1}{2}$	Przyciesi pod ścianami w Giserni Przyciesi pod ścianami w Miechowni Łokci bieżących w przyciesiach drzewa 12 cali w □ grubego po Kop: 20 1 Ściana Rudarni ło: 18 x 6 = 108 1 [Ściana Rudarni] po potrąceniu wrót łokci 18 $\frac{1}{2}$ x 6 = 111 1 Ściana Rudarni ło: 8 x 6 = 48 1 Ściana Miechowni ło: 13 x 7 $\frac{1}{2}$ = 97 $\frac{1}{2}$ 1 [Ściana Miechowni] ło: 21 $\frac{1}{2}$ x 7 $\frac{1}{2}$ = 161 $\frac{1}{4}$ 1 [Ściana Miechowni] ło: 4 x 7 $\frac{1}{2}$ = 30	34 $\frac{1}{2}$ 69	20 70		
595 $\frac{3}{4}$	Razem łokci Kwadratowych ścian parterowych z desk 1 $\frac{1}{2}$ calowych do wiązarków już wyżej policzonych bretnalami przybijanych po Kop: 15		84 29		
405	Łokci Kwadratowych podłogi zwyczajnej z desek 1 $\frac{1}{2}$ Calowych zlegarami w Rudarni ło: 22 $\frac{1}{2}$ x 18 po Kopijek 18		72 90		
35	Stopni schodów prostych z gichty na parter zporęczą po Kop: 20		7		
50 $\frac{5}{8}$	Łokci Kwadratowych pułapu z żelaza lanego w suszarni licząc na uszkodzenie łokci 8 $\frac{1}{4}$ + 12 2 x 5 po Kop: 25		12 65 $\frac{1}{2}$		

" Ocap - belka położona wzdłuż ściany albo łącząca słupy i pale pionowe; podbitka pod dachem, podciąg, jętka.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	Okien zramami futrami oszkleniem i przybiciem po Rs: 2				22				
4	Okien mniejszych w Rudarni zramami i oszkleniem oraz przybiciem po Rs: 1				4				
7	Okien w przygichku ponad dach wyprowadzonym z ramkami i oszkleniem po Kop: 50				3	50			
1	Brama dwu podziatowa z futryną okuciem na zamek szalowana				15				
2	Bram szpungowych ¹² z zaporami i okuciem do kłotki po Rs: 5				10				
3	Drzwi szpungowych z okuciem do kłotek po Rs: 2				6				
1	Drzwi żelazne na zamek na których uszkodzenie zalicza się				2				
1	Koło podsiębieerne zwałem i wrzećdżkami onych obiciem po wale				45				
	Na uprzątnienie gruzów							864	32 $\frac{1}{2}$
								11	77 $\frac{1}{2}$
								1050	
									W ogóle

¹² Szpunga, szponga – poprzeczna belka lub gruba listwa przy drzwiach lub wrotach, do której są przybite deski.

Wyraźniej Rubli Srebrem Tysiąc Pięćdziesiąt
Zabudowanie powyższe należy do Klasy Trzeciej Stopnia niebezpieczeństwa
Czwartego Wyjątkowego. –

w Bzinie dnia 1847 $\frac{9}{17}$

Delegowany Technik Dyrekcji Ubezpieczeń
/-/ AKukse [?]

Naczelnik ZGOWschod.

/-/ Reklewski

Wójt Gminy Suchedniów

/-/ Wędrychowski

[dwie pieczęcie okrągłe z godłem:]

„NACZELNIK
ZAKŁADÓW GÓRNICZYCH
OKRĘGU WSCHODNIEGO”

„OBWÓD OPOCZYŃSKI
WÓJT GMINY
SUCHEDNIOWO”

Naczelnik Powiatu Opczyńskiego
Powyższy Szacunek szczegółowy poświadcza
/-/ [podpis nieczytelny]

[Tekst drukowany na formularzu przepisano **czcionką pogrubioną**, natomiast treść rękopiśmienną – kursywą. Zachowano ortografię i interpunkcję oryginału. Uwzględniono tekst pierwotny, bez naniesionych później poprawek].

Skróty, symbole i jednostki miar stosowane w tabeli:

□ – kwadrat

kop.; *ko.*; *k.* – kopiejki

korzec = 128 l

łok.; *ł.*; *ł.* – łokieć (tu: łokieć nowopolski = 57,6 cm)

n.m.p. – nowej miary polskiej (miary nowopolskiej)

Rub. sr., *Rs.* – ruble srebrem

wiorsta = 1066,78 m

Blast-furnace factory in Bzin as found in “insurance statement” of 1847

The published report on the blast-furnace factory in Bzin had been written in 1847 and it is a detailed account of the place necessary to determine fire insurance of the property. The report comprises numerous technical – constructional details and it the first found document with such valuable information on the factory and its buildings. It additionally gives information on the building materials prices and the cost of labour on the local market. The document has been supplemented with the information on the industrial history of Bzin and the factory as well as on the obligatory system of fire insurance in the Kingdom of Poland.

Key words: Bzin, blast-furnace factory, the Kingdom of Poland, technical – constructional description, prices, cost of labour

Translated by
Magdalena Kardyś